

9. Stoljarenko, D. Tehnokratija i vozmozhnost' obshhestva budushhego. [Technocracy and the possibility of a society of the future]. *Scientific and Popular Journal "Propaganda"*. Available at: <http://propagandajournal.net/7851.htm>. [in Russian]

СОЦИАЛЬНО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ ИДЕИ В. М. ГЛУШКОВА В РАЗРЕЗЕ КРИТИКИ ТЕХНОКРАТИЗМА

А. Ю. Самарский

Аннотация. *Сравниваются идеи технократизма и кибернетики на примере истории мировой и советской науки и управления экономикой. В ходе анализа рассматривается эволюция и реализация технократических идей в XX веке.*

Ключевые слова: *технократизм, кибернетика, Глушков, управление*

SOCIAL AND MANAGEMENT IDEAS GLUSHKOVA IN THE CRITICISM OF TECHNOCRATISM

A. Y. Samarskyi

Abstract. *The ideas of technocracy and cybernetics are compared on the example of the history of world and Soviet science and management of the economy. In the course of the analysis, the evolution and implementation of technocratic ideas in the twentieth century is considered.*

Keywords: *technocracy, cybernetics, Glushkov, management*

УДК 577.171.4:001.891

БІОФІЛОСОФІЯ: ПРЕДМЕТНЕ ПОЛЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ

М. М. КИСЕЛЬОВ, доктор філософських наук, професор
Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України
E-mail: nn1942@ukr.net

Анотація. *Розглянуті витoki, предметне поле та перспективи інституалізації біофілософії – актуального соціоприродного напрямку, який поєднує холістичні та аналітичні традиції із активним залученням можливостей інтуїції у філософському та науковому пізнанні.*

Ключові слова: *біофілософія, соціобіологія, еволюційна епістемологія, коеволюція, біополітика, біовлада*

Актуальність. Усвідомлення підвищення статусу біологічного пізнання в системі сучасної науки, безсумнівний теоретичний і практичний вплив його на формування новітньої наукової картини світу, стимулюють появу таких міждисциплінарних феноменів як біофілософія. Термін набув поширення після виходу публікації Р. Саттлера «Біофілософія. Аналітична і холістська перспективи» (1986), де предметом дослідження були гносеологічні аспекти і особливості пізнання живого у поєднанні холістичної та аналітичної традиціями із активним залученням можливостей інтуїції [15]. Йдеться про відродження натуралістичної лінії у філософії. Не дивлячись на те, що праця Р. Саттлера орієнтована на визначення раціональних шляхів пізнання феномену життя, він однак вважає, що численні образи біологічної реальності «усі рівні у своїй беспорядності перед таїною життя» [11, с. 13].

Важливу роль в становленні біофілософії відіграють такі феномени як географічний детермінізм, геополітика, соціодарвінізм, євгеніка, соціобіологія, глибинна екологія, біоетика, ноосферологія, біорегіоналізм тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науки про життя (в першу чергу, біологія та екологія) в наш час набувають величезного впливу на формування цілісних уявлень про соціум та культуру. Швейцер А. і В. Вернадський започаткували тенденцію ставити живе в центр світобудови. Проблеми інституалізації біофілософії активно аналізуються у сучасному філософському співтоваристві. Серед розробників цієї проблематики слід назвати праці Н. Абаньяно, В. Борзенкова, Ю. Іщенко, Ф. Капри, О. Князевої, В. Кордюма, О. Мамзіна, Е. Морена, А. Олексина, І. Лісєєва, П. Тищенко, Б. Юдіна, М. Фуко, В. Чешко та _ін.

Мета дослідження полягає у аналізі витоків біофілософії, її предметного поля та перспектив інституалізації.

Результати дослідження та їх обговорення. Попри певний еклектизм поєднання різних соціоприродних напрямів в єдину концепцію, за що біофілософію відносять до постмодернізму, інтерес і актуальність її проблематики невпинно зростає. Загалом цей напрям орієнтований на досягнення феномену життя як планетарного цілого. Досягнення за допомогою принципово іншої синтетичної методології. Здійснити це засобами традиційної методології неможливо, тому що вона є надто фрагментарною. Живе не можна редукувати до окремих фрагментів (фізичних, хімічних, і, навіть, біологічних та соціальних), хоча воно виникає на їх основі. Важливу роль в реалізації цього проекту відіграє коеволюційне бачення природних та соціальних процесів.

Коеволюція – термін для позначення механізму взаємопов'язаних змін фрагментів цілісної системи, що розвивається. Еволюція живого тісно пов'язана із еволюцією природного середовища: разом вони являють єдиний еволюційний процес. Термін має полісемантичний характер: вживається не лише в біології, а й має статус загальнонаукового поняття. Основні напрями його застосування: а) в біології, в процесі осмислення механізму ускладнення організації та взаємозалежної еволюції живих систем, на макро- та молекулярно-генетичному рівнях; б) як позначення процесу взаємозалежного розвитку людини та біосфери за М.В. Тимофеевим-Ресовським (1968); в) як уособлення синтезу й організації знання в філософії та методології науки; г) як механізм цілісної генно-культурної еволюції в теоретичних побудовах сучасної соціобіології. Принцип коеволюції набуває широкого поширення в процесі дослідження системи «природа – людина – суспільство» та глобально-еволюційної проблематики. Зокрема актуальні проблеми мирного співжиття і співробітництва людей за умов поліфонії культур і релігій для свого вирішення теж потребують коеволюційного підходу. Саме за допомогою принципу коеволюційності можна подолати стереотипи сприйняття економічних, соціальних, культурних та екологічних чинників. Коеволюційна стратегія задає нові перспективи для організації знання, особливо в аспекті усвідомлення взаємозалежності світу природи та світу людини, їх діалогу.

Вже сучасна біофілософія у своїх проектах базується на інтегративній методології наукового пізнання. На її предметному полі активно проблематизується й актуалізується міждисциплінарний підхід, який виявився важливим епістемологічним принципом наукового дослідження. Надмірна диференціація (спеціалізація) наукових дисциплін стає негативним чинником для подальшого розвитку науки. Тому, в сучасному природознавстві домінують інтегративні тенденції, причому особливе пожвавлення спостерігається в «пограничних» галузях, де зусиллями багатьох дисциплін з'являються найбільш значимі результати. Хесле В. зазначає, що міждисциплінарність є локомотивом епістемології та ще й входить в число найважливіших етичних обов'язків дослідника.

Використовуючи численні теоретичні узагальнення біології, філософія біології виходить на складні соціокультурні проблеми сучасності. Борзенков В. характеризує цей науковий напрям як чисто філософський, де природничі науки відіграють допоміжну роль. Загальною характеристикою його є поєднання «генетико-органічної та соціокультурної еволюції» [1, с. 199-200].

Класичним поєднанням цих еволюцій являється концепція ноосфери (ноосферологія). Становлення й розвиток людства як нової перетворюючої природу сили призводить до виникнення нових форм обміну речовиною та енергією в біосфері та активізації в ній проходження біогеохімічних процесів. Розвиток науки та виробництва забезпечує входження в новий період в історії планети. «Біосфера перейшла або, вірніше, переходить у новий еволюційний стан – в ноосферу, перетворюється науковою думкою соціального людства» [2, с. 21]. Розумна людська діяльність, що спирається на наукову думку, стає головним визначальним фактором розвитку біосфери, новою формою біохімічної енергії – «енергії людської культури або культурної біогеохімічної енергії», тобто це планомірне і свідоме перетворення природи «силою наукової думки», яке має привести до торжества розуму і гуманізму.

Природа, людське суспільство і наукова думка розглядалися В. І. Вернадським в їх нероздільній цілісності, як єдина оточуюча нас реальність. Причому ця цілісність досягалася не за допомогою традиційних натурфілософських побудов, а на ретельно аргументованих наукових фактах. Звідси й безпрецедентне за своїми масштабом узагальнення еволюційного поля планети як взаємодії космічного, геологічного, біогенного й антропогенного – головних складових феномену біосфери.

Разом з тим, людина в сучасному світобаченні все менше постає як деміург, який свідомо й послідовно перетворює біосферу в ноосферу. Як пише сам В. Вернадський, людина з самого початку прагнула до відокремлення від оточуючої її живої природи. *«Її відмінність від всього живого, нова форма влади живого організму над біосферою, більша її незалежність, ніж усіх інших організмів, від її умов є головним чинником, який в кінці кінців проявився в геологічному еволюційному процесі створення ноосфери»* [2, с. 29].

Проте нині, коли стан глобальної гармонії далекий від досягнення, і замість очікуваної гармонії людство, саме завдяки своїй діяльності, опинилося в ситуації екологічної кризи, зберігаються сподівання, що новітній підхід все ж таки є однією з методологічних підвалин вирішення глобальних проблем сучасності загалом і екологічних зокрема.

Певним епіцентром дискусій з цього приводу є концепція переходу біосфери в ноосферу. Ця проблема невпинно актуалізується і, водночас, найбільш мабуть з написаного ним, піддається критиці за сцієнтизм та утопічність, особливо на тлі сучасної екологічної кризи. Іноді цей процес тлумачиться буквально, як перехід від «сфери життя» до «сфери розуму», що означає кінець біосфери й початок техносфери, де надійні природні механізми

регулювання, апробовані впродовж цілих геологічних періодів, будуть замінені автоматикою та електронікою. Причому, підстави для такого «прочитання» на тлі домінуючих нині технократичних інтенцій в інтерпретаціях В. Вернадського знаходять. Розведення феноменів життя і розуму стає сьогодні загальним місцем в футурологічних побудовах. «Самоконструювання розумного життя, майже неминуче пов'язане із кінцем біологічної історії *Homo sapiens*» [14, с. 21].

Разом з тим, як сподівається В. Кутирєв (і не лише він), концепція ноосфери вселяє сподівання про можливість довготермінового спільного розвитку її з біосферою, за якого швидкість перетворень природного середовища не буде випереджати наші адаптивні можливості [12, с. 170-172]. Тут вже йдеться не про перехід біосфери в ноосферу, а про їх коеволюцію. «Забезпечення коеволюції природного і штучного, біосфери і ноосфери стає головною умовою нашого виживання» [12, с. 177].

Збереження рівноваги в системі «людина – біосфера» залишається головною передумовою створення бажаної перспективи майбутнього розвитку людської цивілізації. Саме новітній підхід допомагає усвідомити, що людина не є зовнішнім для біосфери чинником, що порушує природну гармонію. Застороги проти технократичної орієнтації, охорона природного довкілля, знову ж таки в інтересах людини, життя якої є неможливим без належних екологічних умов та збереження флори і фауни. Ноосферний підхід вимагає усвідомлення та реалізації екологічних настанов, у зв'язку з чим виникає ринок природоохоронного обладнання, культивується потреба у екологічно-чистій продукції. Тобто йдеться про консолідацію зусиль всього людства в планетарному масштабі; консолідацію, що буде спиратися на мораль та екологічну культуру. «Щоб вижити і зберегти глузд в майбутньому, нам необхідно розвивати (а не розрушати) людську гідність. Це можливо зробити, перш за все, за рахунок кращого розуміння екологічного контексту людського життя. Сьогодні для всіх має бути очевидним: ми не маємо права залишатися в необізнаності стосовно до екологічних законів, що керують людиною, природою, історією. Інакше ми загинемо під уламками власної цивілізації» [3, с. 6].

На ноосферний підхід покладаються сподівання на реалізацію мрій про нову, «екологічну» цивілізацію. Характерною ознакою сучасної біосферології є дослідження специфіки еколого-культурологічних зв'язків, що є необхідною передумовою для подолання зацикленості цивілізованої людини на стратегії лише економічного успіху, відмову від орієнтації на кількісний прогрес і створення підвалин якісного зростання. Відомі дослідники творчості

В. Вернадського І. Мочалов та В. Онопрієнко звертають увагу на те, що концепція ноосфери не є теоретичною ілюзією, а являє собою «емпіричне узагальнення», яке адекватно відображає планетарні процеси, вдало синтезує природні та історичні реалії. «Концепція ноосфери стала основою і новим імпульсом для розвитку інтеграційних процесів в науці, сприяючи тому, що такі не просто автономні, але й різні по природі, а іноді альтернативні в методологічному плані ареали, як природознавство і комплекс соціогуманітарних наук, рухаються назустріч один одному» [9, с. 73-74]. І, нарешті, біосфера при цьому не знищується, а продовжує розвиватися в гармонії «з людським розумом, покликаним зрозуміти закономірності еволюції біосфери та місце в ній людини». Іншим полюсом «біосферного сценарію» може бути некерований, хаотичний новітній процес, який прагне вирватися за межі земної біосфери у простори Космосу, спираючись на неконтрольовану ж техносферу. [9, с. 75-76].

Продуктивним фрагментом біофілософії є «глибинна екологія». Представники цього напряму принципово заперечують відмінність між природою та людиною. Ми всього лише «рядові члени» біологічного співтовариства і наше невігластво по відношенню до цього співтовариства становить загрозу не лише для нас самих, а всьому земному життю. Головне завдання для сучасної людини, на їх думку, полягає в тому, щоб навчитися не бути перешкодою для інших живих істот. Глибинна екологія – це пошук життєздатної свідомості, яка приходить до розуміння того, що організація біологічних форм являє собою не піраміду, на вершині якої стоїть наш вид, а швидше кільце, в якому все взаємопов'язане й взаємозалежне.

Очевидною є, якщо не тотожність, то спорідненість біофілософії із соціобіологією, «теорією геннокультурної коеволюції» (Уілсон Е., Ламсден Ч., Рьюз М.) та еволюційною епістемологією (Поппер К., Лоренц Кю, Варела У., Матурана Ф.). Представники соціобіології роблять спробу дослідити біологічні засади усіх форм соціальної поведінки, осмислити в руслі єдиної концепції проблеми природи людини та шляхи подальшого розвитку культури, етики, свободи волі, створити синтетичну науку, «новий синтез», що мав би охопити усі виявлення людської життєдіяльності. Одним із головних положень соціобіології є те, що «гени та культура тримають один одного на прив'язі». А, оскільки існує генно-культурна трансмісія, синтез генних та культурних чинників, то науки соціо-гуманітарного корпусу тлумачаться як завершальні розділи біології. Едвард Уілсон у відомій праці «Соціобіологія – новий синтез» (1975), наполягає на тому, що соціальну поведінку слід розглядати під кутом зору

біологічних законів за дарвінівською концепцією «природного добору».

Попри всю дискусійність розробок, здійснених в цій галузі, несприйняття крайнощів «генетичного детермінізму», інтерес до її ідей з боку широких верств наукової спільноти та широкої громадськості постійно зростає. Перед усім це знаходить пояснення в тому, що в цій галузі робиться цікава спроба синтетичного осмислення феномену людини, дослідження ґенези та розвитку соціальних форм поведінки. Соціобіологія є одним з сучасних напрямів наукового дослідження, де так чи інакше відбувається реалізація загальнонаукової потреби в інтеграції біології із системою гуманітарного знання, де розвиток розглядається як соціоприродна єдність.

Концепція «нового синтезу» в соціобіології передбачає навіть вилучення із філософії етичної проблематики і її біологізацію: перетворення всієї гуманітарної науки в один із розділів етології. Можна по-різному ставитися до принципів положень соціобіології, але вплив біології на гуманітарію є очевидним і прогресуючим. Він досить активно реалізується в таких наукових напрямках як генетична філософія, екологія, біолінгвістика, біополітика, біоетика та біоестетика. Досить переконливо означена тенденція проявляється в такій галузі як еволюційна епістемологія, яка презентує принципово новий підхід до осмислення природи людського пізнання. Фундаторами цього напрямку є К. Лоренц, Ж. Піаже, К. Поппер, М.Рьюз, С. Тулмін, Г.Фоллмер та ін.

В роботі К. Лоренца «Кантівська концепція апіорі у світлі сучасної біології» (1941 р.) йдеться про існування апіорного знання навіть у тваринному світі (на базі центральної нервової системи). На його думку, занепад сучасної культури та моралі визначається суперечністю між темпами розвитку біоеволюційного процесу та процесу культурного. Подолати означену суперечність можливо шляхом перенесення акцентів класичної теорії пізнання на біолого-адаптивне пізнання людини і тим самим повернути культуру на шлях узгодження з душею і усім комплексом наших «первинних» почуттів та сприймань. Біологічна еволюція людини продовжується в пізнанні, яке можна тлумачити як елемент адаптації. Тому теорія пізнання має бути природничою наукою, а людська культура і людський дух можуть і повинні досліджуватися методами природознавства [5, 259]. Єдність суб'єкта, живого і переживаючого надає нам право розглядати фізіологію і феноменологію як рівноправні джерела знання, що надає реальну можливість «зробити людський дух предметом природничо-наукового дослідження» [5, с. 247].

Пізнання, мова, мораль є антропним механізмом природного добору – ефективного засобу виживання. Сам розум, за визначенням П. Тейяра де Шардена, має безпосереднє відношення до еволюційного процесу. Фізіологія і феноменологія є рівноправними джерелами знання. Пізнання збільшує пристосованість людського організму до оточуючого середовища (в тому числі й соціального). Сучасні еволюційні епістемологи наполягають на тому, що знання не є продуктом довільного конструювання світу. Воно є формою пристосування живого до природного оточення, яка була сформована впродовж геологічних періодів еволюції. Як зазначає Маєр-Абіх, коментуючи І. Канта, сам розум є дарунком природи, а вона є не лише нашою людською природою, а й природою загалом, тому через цей дарунок ми пізнаємо моральний закон: «чини так, немовби максима твоєї дії через твою волю повинна була стати універсальним законом природи» [6, с. 101].

Якщо біофілософія орієнтується на цілісне осмислення феномену життя у всіх його виявах, то еволюційна епістемологія рухається у зворотному напрямку: від цілісного бачення сфери життя – до тлумачення природи наукового пізнання як продукту еволюційного пристосування. В процесі природного добору «створюється те, що ми називаємо пристосуванням: це дійсний пізнавальний процес, за допомогою якого організм сприймає інформацію від оточуючого середовища, важливу для його виживання, або, іншими словами, знання про оточуюче середовище» [5, с. 5]. Тулмін С. переконаний, що «саме далеко сягаючі паралелі між екологічним поясненням органічних змін і дисциплінарним поясненням інтелектуального розвитку надають сенсу поширенню біологічної та екологічної термінології з органічної еволюції на інтелектуальну» [13, с. 313]. Сам прогрес наукового пізнання базується на дарвінівській «боротьбі за існування» окремих наукових концепцій. Виживають ті, що краще адаптуються до чинних стандартів, що існують у науковому співтоваристві, створюючи своєрідні «екологічні ніші».

Пряме відношення до еволюційної епістемології є концепція енактивізму (Матурана У., Варела Ф., Луман Н., Кауфман С., Вукетич Ф. та ін.), яка «являє собою сукупність теоретичних уявлень, що містяться в біоепістемології, оскільки енактивізм розглядає свідомість та її функції в контексті розуміння складності живого і природи складних формоутворень у світі» [4, с. 91]. Князева О. вважає що тут відбувається повернення епістемології до своїх витоків за межі дихотомії суб'єкта і об'єкта, тіла і розуму, організму і природного середовища, реального та віртуального. Усі живі істоти є когнітивними системами, тобто мають здатність пізнавати. Пізнавати

– це не просто видобувати інформацію із зовнішнього середовища, а пристосовуватись до нього. «Всяка дія є пізнання, всяке пізнання є дія» [7, с. 23].

Поєднуючи принципи еволюції і напрацювання сучасної методології науки, еволюційні епістемологи вводять у науковий обіг такі комбіновані визначення, як «концептуальна мінливість», «інтелектуальний відбір», «виживання теорій», «інтелектуальна адаптація», «інтелектуальна екологія» тощо. Лоренц К. був у захопленні від апіорних форм споглядання та мислення І. Канта і інтерпретував їх як своєрідний спадок від предків, що історично накопичувався в процесі їх адаптивної еволюції як біологічного виду. Отже, розвиток наукового знання еволюційними епістемологами тлумачиться як послідовне продовження біологічної еволюції *Homo sapiens*. Традиційна теорія пізнання прагнула дати відповіді на такі фундаментальні питання: Що є істина і як можна розрізняти істинні і неістинні положення? Чи є пізнання об'єктивним і як можна переконатися в його об'єктивності? Чи є пізнання надійним і як можна переконатися в його надійності?

Натомість еволюційна теорія пізнання (за Фоллмером Г.) орієнтується на наступні фундаментальні факти: пізнання є функцією мозку; все людське знання є гіпотетичним; людське знання має динамічний характер; когнітивні здатності мають еволюційне походження [1, с. 266-267].

Дискусійним, але досить об'єктивним свідченням застосування соціоприродного підходу до вивчення політичних процесів є такий напрям як біополітика. Головним призначенням цього напрямку є застосування ідей біології та психології у вирішенні політичних проблем та у політологічних дослідженнях, виявлення біологічних закономірностей, що лежать в основі політичної поведінки та еволюційно-біологічних витоків держави та суспільства. Формується думка, що різноманітні конфліктні ситуації в соціумі базуються на еволюційно-біологічних чинниках. Сучасна біополітика спирається на виокремлені етологами явища колективної поведінки тварин та людей. Отже, існують певні аналоги між системами соціальними та біологічними. Тут активно залучається соціобіологічна концепція «генно-культурної коеволюції». Мета вбачається в тому, щоб виявляти еволюційно-біологічні корені держави; дослідити біологічні засади поведінки індивідів та груп; дослідити психофізіологічні, біохімічні та біофізичні кореляти політичної поведінки. Соціальні феномени в цих дослідженнях розглядаються не як випадкові, а як продукт еволюційного процесу, як закріплення переваг начал соціальності у тваринних співтовариствах. Спираючись на такого роду дослідження представники цього напрямку сподіваються

пояснити такі соціально-політичні феномени як харизматичність, політичне лідерство, політичні еліти, специфіку та тенденції взаємостосунків влади та електорату тощо.

Олескин О. біополітику визначає як стик біології з науками про людину та суспільство. Це природничо-гуманітарна наука, предметом якої є порівняльне дослідження міжорганізменних і надорганізменних стосунків (включаючи і людське суспільство). Особливу увагу вона приділяє фактам соціальної поведінки тварин, які можна співставити з поведінкою індивідів і груп у людському суспільстві, прагне комплексного розуміння людини, враховуючи при цьому певний паралелізм між біологічною та культурною еволюцією [10].

Крім того, біополітика визначається як сукупність раціоналізованих засобів здійснення біовлади. Феномен біовлади М. Фуко пов'язує з появою людини «громадянського суспільства» і ліберальної моделі управління – *Homo economicus*. Постійне втручання з боку держави, як правило з благими намірами, зокрема, вдосконалення природи людини та суспільства, пошук надійних гарантій свободи тощо. Біовладу цікавить все: генна інженерія, косметологія, медицина, біоетика «Влада над смертю обмежується по масштабам і поступово витісняється владою над соматичним буттям людини, а остання послідовно приймає форми контролю над репродукцією, зовнішнім виглядом і внутрішньою організацією людського організму, його генетичної конституції» [14, с. 60]. Носієм її є медицина, виконавчі та законодавчі структури [14, с. 79-80]. Передбачається повний контроль над життям, зокрема, над суспільною свідомістю. Постійне втручання в життя людини з боку держави. Установлення біовлади М. Фуко вважає найбільш радикальним зрушенням у способі людського існування. Відбувається об'єднання науки, фармакології та політики. В той же час, біовлада як нова технологія влади нерідко викликає спротив. З'являються форми боротьби проти утисків біовлади (Агамбен Д., Негрі А.).

Попри все, в тому числі і критичне ставлення до означених напрямів біофілософії, вони ілюструють потребу в інтеграції біології із корпусом соціогуманітарії, є модерновим явищем із різними варіаціями, націленими на синтез проблематики, розділеної в минулому на окремі наукові дисципліни. Так чи інакше вони визначають вектор поступу сучасного наукового знання, на яке покладаються сподівання на пристойне майбутнє людства. «Не дивлячись на жахаючі скрипіння і брязкання, велика машина світу все ще може прекрасно працювати, але лише в такому випадку, коли буде визнано, що тривале благополуччя людства неможливо забезпечити за допомогою політики, яка підтримує інтереси деяких людей за рахунок решти, або навіть інтереси всього людства, за

рахунок інших живих істот. Єдність Природи – це не гасло, а принцип, який підтверджується усіма природними процесами. Урок цей був вивчений надто пізно, щоб врятувати деяких тварин, але якраз вчасно, щоб спасти нас – тих, хто ще залишився» [8, с.194]. Саме тому проблематика, яка утворює широкий діапазон напрямів біофілософії нерідко визначається як «стратегія виживання», збереження життя на планеті.

Висновки і перспективи. Біофілософія є сучасним міждисциплінарним науковим проектом, який відроджує натуралістичні інтенції в філософії, орієнтує на досягнення за допомогою нової синтетичної методології феномену життя як планетарного цілого. Важливу роль в реалізації цього проекту відіграє коеволюційне бачення природних та соціальних процесів.

References

1. Biologiya i kul'tura [Biology and Culture]. (2004). Moscow: Kanon +, 528.
2. Vernadskiy, V. I. (1977). Razmyshleniya naturalista. Nauchnaya mysl' kak planetnoye yavleniye. [Reflections of the naturalist. Scientific thought as a planetary phenomenon]. Moscow: Nauka, 191.
3. Katton, U. R. (2006). Konets tekhnoutopii. Issledovaniye ekologicheskikh prichin kollapsa zapadnoy tsivilizatsii [End of tehnotopia. The study of ecological causes of the collapse of Western civilization]. Kyiv: EkoPravo, 255.
4. Knyazeva, Ye. N. (2013). Enaktivizm: kontseptual'nyy povорот v episemologii [Enactivism: a conceptual turn in epismemology]. Questions of philosophy, 10, 91-104.
5. Lorents, K. (1998). Oborotnaya storona zerkala [The reverse side of the mirror]. Moscow: Respublika, 493.
6. Mayer-Abikh, K.M. (2004). Povstannya na zakhyst pryrody. Vid dovkillya do spil'nosvitu [Rise in the protection of nature. From the environment to the world community.]. Kyiv: Lhbra, 196.
7. Maturana, U. R., Varela, F. KH. (2001). Drevo poznaniya. Biologicheskkiye korni chelovecheskogo poznaniya [The Tree of Knowledge. Biological roots of human cognition]. Moscow: Progress-Tradition, 224.
8. Medavar, P., Medavar, Dzh. (1983). Nauka o zhivom [The Science of the Living]. Moscow: Mir, 207.
9. Mochalov, I. I., Onopriyenko, V.I. (2008). V.I.Vernadskiy: Nauka. Filosofiya. Chelovek. Kn.1 [V. I. Vernadsky: Science. Philosophy. Human. Book 1]. Moscow: IYET im. S. I.Vavilova RAN, 408.
10. Oleskin, A. V. (2001). Biopolitika [Biopolitics]. Moscow: MGU, 423.
11. Priroda biologicheskogo poznaniya [Nature of biological knowledge]. (1991). Moscow: Nauka, 216.
12. Strategiya vyzhivaniya: Kosmizm i ekologiya [Survival Strategy: Cosmism and Ecology]. (2013). Moscow: LKI, 304.
13. Tulmin, St. (1984). Chelovecheskoye ponimaniye.[Human understanding]. Moscow: Progress, 325.

14. Cheshko, V. F. (2012). Stabil'naya adaptivnaya strategiya Homo sapiens. Biopoliticheskiye al'ternativy. Problema Boga [Stable adaptive strategy Homo sapiens. Biopolitical alternatives. The problem of God]. Khar'kov: ID «INZHEK», 596

15. Sattler R. (1986). Biophilosophy: Analytic and holistic perspectives. Berlin-New York: Springer-Verlag, XVI, 284.

БИОФИЛОСОФИЯ: ПЕРСПЕКТИВЫ ИНСТИТУАЛИЗАЦИИ

Н. Н. Киселев

Аннотация. Рассмотрены истоки, предметное поле и перспективы институализации биофилософии – актуального социоприродного направления, которое соединяет холистические и аналитические традиции с активным привлечением возможностей интуиции в философском и научном познании.

Ключевые слова: биофилософия, социобиология, эволюционная эпистемология, коэволюция, биополитика, биовласть

BIOPHILOSOPHY: PERSPECTIVES OF INSTITUTALIZATION

M. M. Kyselyov

Abstract. Reviewed sources, subject field and perspectives of institutalization of bio-philosophy – actual, social and natural direction, which connect holistic and analytical traditions with active involvement of capabilities of intuition in philosophical and scientific cognition.

Keywords: bio-philosophy, social biology, evolution epistemology, co-evolution, bio-politic, bio- governance

УДК 305

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ГЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ

І. С. МАТВІЄНКО, кандидат філософських наук,
ст. викладач кафедри філософії

**Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

E-mail: malushka20@ukr.net

Анотація. Розглядаючи історично гендерну проблематику жінки та чоловіка ми можемо простежити індивідуальні відмінності та становлення їх в сімейному та суспільному житті. Важливим є розуміння того, що гендерна проблематика носить історичний характер, який постійно знаходиться в процесі